

Анотація

В статье представлены практические рекомендации относительно воплощения технологии формирования гендерной культуры старшеклассников средствами украинской литературы в учебно-воспитательный процесс.

Summary

The article presents practical recommendations on implementation of technology of forming senior students' gender culture by means of Ukrainian literature in the educational process.

Ключові слова: гендерне виховання, гендерна культура, технологія формування гендерної культури старшокласників в процесі вивчення української літератури, практичні рекомендації.

Ключевые слова: гендерное воспитание, гендерная культура, технология формирования гендерной культуры старшеклассников в процессе изучения украинской литературы, практические рекомендации.

Key words: gender education, gender culture, technology of senior students' gender culture formation in the process of Ukrainian literature learning, practical recommendations.

Подано до редакції 01.10.13.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц.Благініним В.М.

УДК 37.015.31 : 17.022.1 – 053.6

© 2013

Карелова Г.А.

ОСОБИСТІТЬ УЧИТЕЛЯ У ВИХОВАННІ ОПТИМІСТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЖИТТЯ У СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Політико-економічна та духовна кризи українського суспільства негативно позначаються на моральному здоров'ї молоді, втраті життєвих перспектив, що спричинює втрату у молодіжному і підлітковому середовищі духовних ідеалів, появу життєвої розгубленості, невпевненості у завтрашньому дні, призводить до посилення песимістичного ставлення до життя, асоціальних стереотипів поведінки, створює перешкоди для самореалізації формуючої особистості. Тому формування морально здорового покоління, здатного до активного, творчого соціального і громадського життя, упевненого у власних силах і можливостях є одним із найважливіших завдань сучасного виховання.

Дітям у житті часто доводиться стикатися зі складними проблемами і переживати невдачі. Від того, як вони будуть ставитися до невдач, реагувати на них, залежить їх настрої, самопочуття, віра у свої сили, прагнення долати труднощі, ставлення до життя у цілому. Ось чому важливо з'ясувати, чим обумовлене ставлення дитини до успіху чи невдачі, її реакція на труднощі, які вона не змогла поки що подолати. У зв'язку з цим набуває важливого значення особистість учителя у вихованні оптимістичного відношення до життя у старших підлітків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Особистість вчителя у вихованні оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків не були предметом спеціальних наукових досліджень, однак деякі аспекти висвітлювалися у працях психологів – І.Д. Бега, В.О. Киричука, педагогів – О.М. Доукиної, К.О. Журби, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського та ін.

Формування цілей статті... Метою статті є розгляд особистості вчителя у вихованні оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків.

Виклад основного матеріалу дослідження... У сучасних умовах особистість вчителя, його ставлення до дітей, розуміння дитячих проблем, внутрішніх переживань, дітоцентризм є основою ефективності виховання оптимістичного ставлення до життя старших підлітків. Однак, на сьогоднішній день існує потреба у підготовці вчителя у підвищенні психолого-педагогічної компетентності особистості вчителя у питаннях виховання дітей, спрямованого на виховання оптимістичного ставлення до життя у школярів, вироблення стратегії виховання старших підлітків як таких, що найбільше переживають депресії та вікову кризу, втрату життєвих перспектив та несформованість цінностей.

Реалізація цих умов вимагала удосконалення підготовки вчителів до виховання у старших підлітків оптимістичного ставлення до життя. З метою вирішення поставлених завдань було розроблено програму для вчителів, метою якої був розвиток основних знань, умінь і навичок, необхідних для виховання у старших підлітків оптимістичного ставлення до життя. Підготовка вихователів включала такі складові: науково-теоретичну – знання (сучасний стан виховання оптимістичного ставлення до життя, особливості взаємовідносин батьків і дітей, сутність поняття „оптимістичне ставлення до життя“ і шляхи їх формування), педагогічні основи виховання оптимістичного ставлення до життя, методи і форми проведення роботи з батьками; психологічну – сформованість мотиваційної сфери, спрямовану на педагогізацію дорослих; практичну – володіння педагогічними технологіями, наявність умінь та навичок в організації роботи з сім'єю і старшими підлітками.

Експериментальна робота ґрунтувалася на таких основних умінях: цілепокладання (планування педагогічного процесу, його підготовка і здійснення в контексті досліджуваної нами проблеми); організаторські здібності (співробітництво з громадськими організаціями, сім'єю, старшими підлітками, залучення дорослих і дітей

до різноманітних форм виховної роботи); оперативні вміння (вивчення необхідної інформації, використання адекватних виховних методик відповідно до поставлених завдань, вибір належних форм і методів роботи, фіксування результатів); аналітичні здібності (визначення показників і критеріїв педагогічної роботи, узагальнення результатів педагогічних спостережень, виділення типових характеристик); навички моделювання (створення програм і методик виховної роботи).

При підготовці вчителів до виховної роботи активно використовувалися такі форми роботи, як лекції, семінари, практикуми, педради, методоб'єднання, спецкурси.

Тематика занять для педагогів включала такі питання:

– взаємодія школи, сім'ї і громадських інститутів у вихованні оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків;

– педагогічні умови виховання оптимістичного ставлення до життя у дітей старшого підліткового віку;

– оптимістичний потенціал української культури;

– формування активної життєвої позиції, перспективи, сенсу життя у дітей;

– інноваційні методики і педагогічні технології виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків у позаурочній діяльності.

Реалізація змісту програми позитивно вплинула на ставлення вчителів до роботи з батьками учнів у контексті підвищення їх виховної функції. Як показали результати проміжних зрізів, дорослі стали уважніше ставитися до виховання у дітей оптимістичного ставлення до життя, більш цілеспрямованою і змістовною стала виховна робота.

Багато вчителів, які індиферентно або негативно ставилися до проведення виховних занять з виховання оптимістичного ставлення до життя, змінили свої погляди. Так, було урізноманітнено спільні заходи (КВК, вечори, конкурси, родинні свята) та збільшено їх кількість. Традиційними стали взаємодіяції з теми досліджуваної проблеми, обговорення, дискусії, обмін досвідом.

Враховуючи результати констатувального експерименту, було висунуто гіпотезу про те, що подолання виявлених недоліків можливе за умови підвищення психолого-педагогічної компетентності дорослих, формування морально-ціннісних взаємовідносин між батьками, педагогами і дітьми. Врахування об'єктивних умов у вихованні оптимістичного ставлення до життя вимагало розробки певного діагностичного матеріалу, виявлення характеру стосунків дорослих і підлітків. Інші компоненти були реалізовані під час розробки змісту програми, прогнозування конкретних форм і методів роботи.

Беручи участь у роботі круглого столу „Пошуки та шляхи виховання оптимізму у старших підлітків“, вчителі дійшли висновку, що на виховання оптимістичного ставлення до життя ефективно впливають ситуації успіху, які розглядаються нами як різновид педагогічної ситуації, в якій формуються психологічний механізм мотиву успіху, адекватна самооцінка учня, виникають позитивні емоції і попереджується або усувається виникнення негативних психологічних станів, таких як ситуаційна тривожність, страх, фрустрація, міжособистісні конфлікти.

Експериментально виправданими стали такі прийоми створення ситуації успіху: „вербальна підтримка“, „авансування“, „прихована педагогічна інструментівка“, „здійснена радість“, „еврика“, „самостійний пошук“ та ін. У своїй роботі педагоги використовували прийоми створення ситуацій успіху („даю шанс“, „прямуї за нами“, „заряд“, „обмін ролями“, „емоційний сплеск“). На їх переконання, існують певні закономірності, які можна вкласти у своєрідний алгоритм педагогічних дій. Успіх залежить не лише від здібностей і знань, а й від прагнення працювати й досягати високих результатів (мотивації). Чим вищий рівень мотивації, тим більше чинників спонукають людину до діяльності, тим більше зусиль вона може докласти для досягнення успіху.

Ситуація, за якої успіх перетворився у самоціль (зовнішній успіх, зумовлений раціоналізацією життя), призводить до того, що досягнення успіху виправдовує будь-які засоби, зумовлює недооцінку духовності, „внутрішнього“ змісту життя, що проявляється іноді у легковажному ставленні до нього. Тому всі напрями виховного впливу з формування стратегії успіху дитини обов'язково мають спиратися, на думку В.О.Сухомлинського, на особливості кожної особистості школяра і концентруватися на цьому, тобто слід працювати за формулою „від дитини до дитини“. Глибоке психолого-педагогічне вивчення особистості – важливий чинник успіху. Вихователі експериментальних груп дійшли висновку, що їм потрібно знати про свого вихованця якомога більше – і індивідуальні особливості його здоров'я, і характерні властивості темпераменту, сприйняття, мислення. Вчитель повинен вивчати поведінку учнів, фіксувати й аналізувати труднощі, з якими вони стикаються, робити висновки про те, яким чином діти намагаються вирішити такі проблеми, як вони поведуться, чи змінюється їхнє ставлення до інших.

У роботі з дітьми увага приділялася формуванню у них почуття психологічної безпеки, впевненості, а також схваленню їх особистості вчителем, прагненню вихователя зрозуміти труднощі учнів, що спонукало дітей підвищувати рівень самооцінки, сприяло розкриттю творчого потенціалу особистості, тобто створювало умови для її успішності.

Специфіка роботи з виховання оптимістичного ставлення до життя полягала також у тому, що вихователь навчав мистецтву передбачати, умінно аналізувати (озирнутися на пройдений шлях, оглянути його, побачити в ньому джерела сьгоднішніх успіхів і недоліків).

Таким чином, зважаючи на зазначені підходи, на початковому етапі роботи відбувалися корекція і зміна позицій дорослих, удосконалення стилю виховання, знань особливостей старшого підліткового віку, впливу взаємовідносин у сім'ї на формування особистості дитини.

Заняття планувалися за такими основними напрямками: виховання у старших підлітків уміння знаходити сенс життя, віру у власні сили та можливості, планувати життєву перспективу, утримувати стійку життєву позицію; оптимістичне ставлення до життя в українських національних традиціях.

Відповідно до зазначених напрямів з педагогами проводилися заняття, які склалися з таких частин: теоретична частина проводилася у вигляді лекції чи бесіди, під час якої дорослі отримували необхідну інформацію, знайомилися з виховними методиками; практична частина дозволяла закріпити необхідні уміння і навички, сформувати мотивацію виховання оптимістичного ставлення до життя.

У запропонованій нами тематиці лекцій розкривалися механізми взаємостосунків між дорослими і підлітками через призму оптимістичного ставлення до життя, особливості виховання старших підлітків, зверталася увага на роль батьків і вчителів у цьому процесі. Батьків також вчили проводити педагогічні спостереження і аналізувати отримані результати. Враховуючи недостатню готовність переважної кількості дорослих до виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків, було прочитано вступний курс, що містив необхідний мінімум педагогічних і психологічних знань.

У практичній частині застосовувалися семінари, різноманітні види групової та індивідуальної роботи. Організуючи семінар для дорослих, ми ставили перед собою завдання створити атмосферу творчої довіри, забезпечити максимальне особистісне розкриття всіх учасників семінару, впливати на проведення батьками аналізу і перегляду типових для них стереотипів взаємовідносин з дітьми, стимулювати обмін психолого-педагогічним і життєвим досвідом щодо виховання дітей. Перед початком семінарських занять проводилася співбесіда з виступаючими. Це було необхідно для ознайомлення дорослих з програмою роботи, її змістом, списком рекомендованої літератури.

Консультації, які проводилися з різними групами вчителів, сприяли здійсненню прямих і зворотних зв'язків, без яких не можна отримати вичерпну інформацію про дитину, умови її розвитку. Тісний взаємозв'язок між батьками і педагогами уможливив порівняння одержаних даних про моральний розвиток дитини, визначення завдань, накреслення перспектив, тобто планування подальшої роботи з оптимістичного ставлення до життя.

Оптимістичне ставлення до життя у старших підлітків найвиразніше проявляється у художньо-естетичній, пізнавальній, фізичній, соціально-комунікативній сферах. За нашими даними, діти цієї вікової категорії недостатньо уважні до морально-духовної сфери своєї життєдіяльності, не усвідомлюють її важливості для розвитку своєї особистості. На нашу думку, правильним є твердження І.Д.Беха про те, що нам потрібна педагогіка сильного виховного впливу, тобто моральна педагогіка, і тільки вона спроможна стати міцною теоретичною підтримкою у виховній діяльності педагога.

Педагоги були переконані, що вихованці мають усвідомити історичний шлях духовності людини, труднощі, з якими вона стикалася у процесі морально-духовного розвитку, стратегію служіння людям і смисл життя людини. Тільки опираючись на гуманістичну етику і мораль, педагог може успішно здійснювати виховний процес. Морально-світоглядні проблеми створюють внутрішні умови для моральної діяльності, блокуючи суб'єктивні бар'єри, що стимулює до виховних успіхів вихованців.

Орієнтація підростаючої особистості на матеріальні потреби у різних формах створює суттєві перешкоди в її морально-духовному розвитку. В результаті у вихованця виникає сильне і стійке прагнення до задоволення цих потреб, і таку точку зору свідомо чи несвідомо підтримує й соціальне оточення підлітка. Надзвичайно перспективною у виховному плані є позиція, згідно з якою людське багатство має перш за все репрезентуватися багатством морально-духовним, яке домінує в ієрархії суб'єктивних потреб людини.

Залишається недостатньо усвідомленою педагогами, а отже, й нереалізованою сфера, пов'язана з особистісною готовністю вихованця до психологічно важких ситуацій, з якими він може зіткнутися у найближчому чи віддаленому майбутньому. Неготовність вихованця до цього негативно позначається на його оптимістичному образі „Я“, зокрема на почутті впевненості у собі, спроможності оптимально правильно приймати соціальні рішення. Тому педагоги створювали як колективні, так і індивідуальні програми щодо того чи іншого вихованця, спрямовані на зміцнення його особистісних якостей у вихованні оптимістичного ставлення до життя. Основною такої особистісно-пропедевтичної програми є знайомство дитини у достатньо змістовному обсязі з можливими життєвими обставинами психологічно негативного характеру, в яких їй доведеться діяти і вибудовувати власний спосіб поведінки.

Педагоги виходили з того, що уміння контролювати життєві обставини та ефективно використовувати їх – один із способів вплинути на рівень оптимістичного ставлення до життя. Зовнішні обставини постійно змінюються,

і деякі ситуації не можна змінити, але можна змінити своє відношення до них – один із самих дійових способів контролю життєвої ситуації.

Для того, щоб подолати будь-які труднощі чи справитись зі складною ситуацією, необхідно оцінити її і знайти різні шляхи виходу, а для кращої адаптації потрібні уміння вирішувати проблеми та емоційна здатність контролювати стрес. Оптимістична інтерпретація ситуації дозволяє краще вирішити проблему.

Вчителі відповідали на запитання для самоаналізу, який допоміг їм виявити їхні сильні та слабкі сторони: У якій життєвій ситуації Вам було легше всього бути самим собою? Коли Ви відчуваєте справжню свободу дій? Коли Ви берете на себе відповідальність? Що значить – мати мету у житті? Педагоги відзначали, що мета стимулює їх рухатися до більш цікавих цілей, пов'язаних із самореалізацією, тим самим дозволяючи відчути задоволення певним життєвим шляхом.

Виконуючи вправу „Наскільки Ви відкриті змінам і розвитку“, вихователі згадували той час чи випадок, коли їм було важко: Чому вони навчилися? Як змінилися? Що у їхньому житті змінилося на краще завдяки цьому випробуванню? За що вони вдячні цьому досвіду?

Дослідження показало, що здатність адаптуватися і навчатися – ключовий компонент виховання оптимістичного ставлення до життя. Всі у своєму житті зустрічаються з труднощами, але діти мають усвідомити, що невдачі – це можливість удосконалюватися, а люди, орієнтовані на особистісне зростання, відкриті новому досвіду.

Вихователі склали список своїх досягнень за кожний рік життя, починаючи з десяти років. Ми просили їх згадати хоча б одне випробування, яке вони подолали, чи щось позитивне, що вони зробили в молодості. Вони переконувалися у важливості цього, адже часто дитяче сприйняття переноситься в доросле життя, і те, що здавалося слабкістю в дитинстві, може бути насправді сильною стороною. Вчителі згадували досягнення, які на той час не визнавалися такими, а також в чому вони проявляли творчий підхід та власні здібності.

У сучасній особистісно зорієнтованій технології виховання оптимістичного ставлення до життя ми використовували підхід „зсередини – назовні“, заснований на принципах міжособистісної ефективності. Цей підхід означає, що починати виховувати оптимістичне ставлення до життя потрібно із самого себе – зі своїх парадигм, свого характеру та своїх мотивів. Потрібно бути такою людиною, яка випромінює позитивну енергію та уникає негативної, у будь-якому випадку не посилюючи її. Якщо хочеш мати приємне спілкування і дружні відносини зі своєю дитиною-підлітком, сам будь більш розуміючим, послідовнішим, люблячим. Якщо хочеш мати більше свободи у своїй роботі, сам будь відповідальнішим. Якщо хочеш, щоб тобі вірили, сам будь гідним довіри. Якщо тобі потрібно визнання твого таланту, спочатку зосередься на первинному – характері.

Підхід „зсередини–назовні“ означає, що перемозі суспільній передують перемога особистісна, що здатності давати та виконувати обіцянки іншим передують здатність давати та виконувати обіцянки собі. Використовуючи цей підхід, безглуздо ставити особистість попереду характеру, прагнути покращити відносини з іншими, не покращивши самого себе. Підхід „зсередини – назовні“ – це тривалий процес оновлення, заснований на природних законах, що керують розвитком особистості. Це висхідна спіраль зростання, що веде до більш високих форм – відповідальної незалежності та ефективної взаємозалежності.

За допомогою стратегій емоційної адаптації педагоги вчилися управляти своїми емоціями в несприятливих ситуаціях. Адаптивні механізми захисту – тип поведінки, до якого вони зверталися у спробі контролювати свої емоції під час стресу:

а) пригнічення – тривале пригнічення емоцій шкодить людині, але при цьому досить важливо зберігати спокій. Вихователі вчилися контролювати дихання і заспокоюватися перед тим, як говорити; вони вчилися користуватися своїм тілом і м'язами так, щоб у відповідний момент налаштуватися на відповідний емоційний лад;

б) передбачення – уміння передбачати ситуації та готуватися до них. Для того, щоб ефективно вирішувати проблеми, потрібно дивитися на крок уперед. Уміння передбачати ситуації, щоб пом'якшити наслідки, – це здоровий глузд: потрібно готуватися до гіршого, але, головне, вірити у краще і до нього також готуватися. Прагнення до особистісного зросту допомагає передбачати нові можливості і використовувати їх навіть в самих важких обставинах;

в) альтруїзм – стратегія адаптації в будь-яких умовах. Коли турбуєшся про когось – ніколи думати про себе. Можна „відсунути в сторону“ власні труднощі та переживання і повністю присвятити себе допомозі іншій людині. Турбота про потреби оточуючих як стратегія емоційної адаптації дуже ефективна, але потрібно бути обережними, щоб це не переросло в хворобливу потребу бути комусь потрібним;

г) гумор – стратегія зменшення стресу. Гумор допомагає позбавитись від стресу і скоріше відновлюватись після хвороб; сміх позитивно впливає на наше здоров'я;

д) сублімація – здатність спрямовувати свої емоції в соціально прийнятне русло.

Вихователі згадували напружену ситуацію, яка була у них недавно. Вони відповідали на запитання: Чи застосовували Ви будь-які перераховані вище адаптивні механізми захисту? Допоміг би Вам у цьому випадку

гумор? Ви зосередились на собі чи звернули увагу на проблеми оточуючих? Що можна було передбачити раніше? Як можна було б вирішити ситуацію ефективніше?

е) Пристосування і переосмислення – спосіб змінити свій погляд на подію. Пристосуватись до несприятливої ситуації ефективним способом означає не тільки знайти смисл в тому, що відбувається, але і проаналізувати ситуацію таким чином, щоб духовно збагатити своє життя замість того, щоб загнати себе в куток. Приймаючи нові обставини і труднощі, можна адаптуватися до цього так, мовби нічого не змінилось. З невеликими невдачами легко змиритися, але інколи трапляються речі, після яких досить важко продовжувати жити так, мовби нічого не трапилось. Смерть близьких, важка хвороба, банкрутство, навіть переїзд в іншу країну – будь-яка травма, яка змінює нашу особистість, нашу свідомість і наші вчинки, потребує від нас здатності адаптуватися до нових умов.

Проведена робота спонукала вчителів до вироблення власної стратегії подолання труднощів, згідно якої краще пристосуватися до змін і перебудувати свій образ думок замість того, щоб вдавати, мовби нічого не відбувається. Досить важливо, щоб хтось вислухав і зрозумів, не заставляючи вирішувати ті проблеми, які не в змозі вирішити одразу, але сприяючи процесу пристосування та змін. Обговорення проблеми з тим, хто пережив подібний досвід і знайшов у собі сили для особистісного зросту, зможе надихнути на розвиток та пошуки шляхів вирішення складних життєвих ситуацій.

Педагоги переконалися, що діяльність, яка буде приносити задоволення, тісно пов'язана зі здібностями. Вони відповідали на запитання: Які заняття у Вас передбачають і застосування навичок, і подолання труднощів? Як зробити будь-яке заняття більш захоплюючим та цікавим? Які аспекти Ваших занять можуть допомогти Вам удосконалити свої навички ?

Дослідивши адаптивні механізми захисту (пригнічення; передбачення; альтруїзм; гумор; сублімація), педагоги навчилися переходити від невеликих стратегій адаптації до уміння справлятися із серйозними життєвими проблемами, розвивати стратегії, які підходять саме їм, набувати позитивний досвід, які допоможуть ставати стійкими до несприятливих ситуацій і досягати успіху та подальшого за будь-яких обставин за допомогою оптимістичного погляду на життя.

Висновки... Розглядаючи проблему виховання оптимістичного ставлення до життя, вихователі повинні приділяти належну увагу проблемі становлення підліткового „Я“, формуванню його самосвідомості, здатності регулювати свою поведінку і діяльність. Вихователі повинні приділяти належну увагу проблемі становлення підліткового „Я“, формуванню його самосвідомості, здатності регулювати свою поведінку і діяльність, становленню у підлітка самоактивності, умінню здійснювати особистий вибір, приймати рішення. Діяльність сучасної школи має бути пронизана духом гуманізму, поваги до дитини, віри в її можливості, що потребує від особистості вчителя високих моральних якостей, професійних знань, педагогічної компетентності у вихованні у дітей оптимістичного ставлення до життя.

Література

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: [науково-методичний посібник] / І.Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Бондаревская Е.В. Смыслы и стратегии личностно-ориентированного воспитания / Е.В.Бондаревская // Педагогика. – 2001. – № 4. – С.17-24.
3. Докукіна О.М. Сутність, структура та особливості розвитку толерантності особистості / О.М. Докукіна // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук, праць. – Вип. 9. – К., 2006. – Кн.1. – С. 91-96.
4. Журба К.О. Виховання дітей в юнацькому віці / К.О. Журба // Енциклопедія освіти / АПН України; гол. ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 89-90.
5. Журба К.О. Духовні цінності та інтереси дітей / Катерина Журба // Духовні потреби дітей України: монографія / Під ред. Ж.Петроцько. – К. : Видавничий дім „Калита“, 2005. – С. 59-67.
6. Сковорода Г. Пізнай в собі людину / Григорій Сковорода. – Львів : Світ, 1995. – 528 с.
7. Сухомлинський В. Вибрані твори: в 5 т. / Василь Сухомлинський – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 4. – 654 с.
8. Франкл В. Человек в поисках смысла / Виктор Франкл / Общ. ред. Л.Я. Гозмана. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.
9. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: В 6 т. / Константин Дмитриевич Ушинский / Ред. М.И. Кондаков и др. – М. : Педагогика, 1988. – Т. 1. – 1988. –414 с.
10. Шацкий С.Т. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. / Станислав Теофилович Шацкий / Под ред. Н.П. Кузина и др. – М. : Педагогика, 1980. – Т. 1. – 304 с.

Анотація

У статті розглядається особистість учителя у вихованні оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків. Розкривається, що вихователі повинні приділяти належну увагу проблемі становлення підліткового „Я“, формуванню його самосвідомості, здатності регулювати свою поведінку і діяльність, становленню у підлітка самоактивності, умінню здійснювати особистий вибір, приймати рішення; діяльність сучасної школи має бути пронизана духом гуманізму, поваги до дитини, віри в її можливості, що потребує від особистості вчителя високих моральних якостей, професійних знань, педагогічної компетентності у вихованні у дітей оптимістичного ставлення до життя.

Аннотація

В статті розглядається особистість учителя в вихованні оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків. Розкривається, що вчителі повинні звертати належну увагу на проблему становлення підліткового „Я“, формування його самосвідомості, здатності регулювати своє поведіння та діяльність, розвитку у підлітка самоактивності, вміння здійснювати особистий вибір, приймати рішення; діяльність сучасної школи повинна бути пронизана духом гуманізму, поваги до дитини, віри в його здатності, що вимагає від особистості учителя високих моральних якостей, професійних знань, педагогічної компетентності в вихованні дітей оптимістичного ставлення до життя.

Summary

The article deals with the personality of the teacher in training an optimistic attitude towards life in older adolescents. It reveals that teachers should pay due attention to the problem of development of adolescent's "I", formation of his/her identity, the ability to regulate his/her behaviour and activities, development of adolescent's self-activity, the ability to make personal choices, decisions; activities of modern school should be imbued with the spirit of humanism, respect for child, belief in his/her capabilities, which require from the personality of the teacher high moral characteristics, professional competence, pedagogical competence in training children's optimistic attitude towards life.

Ключові слова: оптимістичне ставлення до життя; особистість учителя; старший підліток; духовний розвиток; педагогічна компетентність; методи і прийоми виховання оптимістичного ставлення до життя.

Ключевые слова: оптимістичное отношение к жизни; личность учителя; старший подросток; духовное развитие; педагогическая компетентность; методы и приемы воспитания оптимістичного отношения к жизни.

Key words: optimistic attitude towards life; personality of the teacher; adolescent; spiritual development; pedagogical competence; methods and techniques of training an optimistic attitude towards life.

Подано до редакції 09.10.13.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц.Журбою К.О.

УДК 37.036-053.6 : 782/785.036.2 (045)

© 2013

Морозова О.О.

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ КОМПОЗИТОРІВ-ІМПРЕСІОНІСТІВ У МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасне суспільство переживає важкі часи кризи, коли в свідомості сильно розмиті межі між добром і злом, коли туманне словосполучення „людський фактор” замінило собою вистраждані століттями, але забуті зараз поняття про милосердя, любов до ближнього тощо. Криза суспільства завжди нерозривно пов'язана з кризою культури. Тому зараз, як ніколи, необхідно шукати опору в скарбницях світової духовної культури, навчати учнів бачити в мистецтві вічні моральні орієнтири.

Сьогоднішня хвиля соціального оновлення пробуджує наш народ, змінює, збагачує його духовність. Вельми складно освоюються нові форми життя в політиці, економіці, культурі. Відбувається процес становлення незалежної України, консолідації української нації, збагачення її культури, мови, відновлюються і культивуються українські народні звичаї, традиції. Нині ми глибше осмислюємо, емоційніше сприймаємо Шевченкові слова, поетів відчай: „Ох, не однаково мені”. Нам зовсім не однаково, чи буде наша земля вкрита золотом пшениці, чи лежатиме під снігами байдужості, національного нігілізму.

Тому важливою умовою оновлення нашого суспільства, його гуманізації та морального піднесення є виховання в сучасній молоді інтересу до національної культури, втіленої в наукових знаннях, у народних традиціях, нормах повсякденної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Специфіка проблеми обумовила необхідність звертання до різних галузей наук: музичної педагогіки, загальної та вікової психології, мистецтвознавства. Особливе значення мають дослідження проблеми музично-естетичного розвитку підлітків (Б. Асаф'єв, Н. Гродзенська, І. Земцовський, Д. Кабалевський, Л. Коваль, А. Копленд, Г. Нежнов, М. Румен, С. Шацький, В. Шацька).

Теоретичне підґрунтя роботи складають праці О. Алексєєва, А. Альшванга, Е. Денисова, М. Лонг, В. Смирнова та ін., присвячені дослідженню виразових засобів стилю музичного імпресіонізму. Особливий інтерес представляє ґрунтовна монографія Ю. Кремльова.

Формулювання цілей статті... Висвітлити та проаналізувати напрямки стилю та характерні риси творчості композиторів-імпресіоністів, зокрема, К.Дебюссі.

Виклад основного матеріалу дослідження... Сьогодні освіта й виховання реалізуються паралельно, нерідко як два незалежних один від одного процеси: пошук моделі нової школи, тобто нової системи загальної освіти, і пошук системи загального естетичного виховання учнів.